

به نام خدا

حضور قدرت‌های بزرگ در

خلیج فارس

ویراسته

طه مهدی امامی فرد نائینی

به همت احسان امامی فرد نائینی

انتشارات ناب‌نگار

بهار ۱۳۹۸

سرشناسه	امامی نائینی، طه مهدی، ۱۳۲۰-۱۳۵۵.
عنوان و نام پدیدآور	حضور قدرت‌های بزرگ در خلیج فارس نویسنده طه مهدی امامی نائینی ^۱ به همت احسان امامی فرد نائینی.
مشخصات نشر	تهران: ناب نگار، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۳۶ ص: جدول ۵/۱۴×۵/۲۱۰ س.م.
شابک	۲۱۰۰۰۰ ریال 978-600-95740-2-5
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	کتابنامه: ص: ۱۳۴-۱۳۶.
یادداشت	کتاب حاضر در اصل پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد مولف در سال ۱۳۵۲ در دانشکده حقوق و علوم سیاسی است.
موضوع	خلیج فارس، منطقه
موضوع	Persian Gulf Region
موضوع	خلیج فارس، منطقه -- تاریخ
موضوع	Persian Gulf Region -- History
موضوع	خلیج فارس، منطقه -- تاریخ -- دخالت خارجی
موضوع	Persian Gulf Region --History --Participation, Foreign
موضوع	خلیج فارس، منطقه -- جنبه‌های استراتژیکی
موضوع	Persian Gulf Region -- Strategic aspects
شناسه افزوده	فرد نائینی، احسان، ۱۳۴۸ -
رده بندی کنگره	۱۳۹۸ ۶۳۸/۵۳۱۰۴DSR
رده بندی دیویی	۳۵/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۵۶۱۰۹۶

حضور قدرت‌های بزرگ در خلیج فارس^۱

نویسنده: طه مهدی امامی فرد نائینی

به همت: احسان امامی فرد نائینی

طراحی و آماده‌سازی: محبوبه اصغر

چاپ اول: بهار ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۱۰۰۰ تومان

ناشر: ناب نگار

شابک: ۵ - ۲ - ۹۵۷۴۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: رامتین

نشانی: تهران، خیابان فخر رازی، خیابان شهدای زندانمیری، پلاک ۸۲

تلفن: ۶۶۴۰۳۱۱۱

۵	پیشگفتار.....
۷	سپاس.....
۹	پیش درآمد.....
۱۱	مقدمه.....

فصل اول: اوضاع جغرافیایی و سیاسی خلیج فارس..... ۱۵

۱۶	اوضاع جغرافیایی و سیاسی خلیج فارس.....
۱۹	وضع استراتژیکی خلیج فارس.....
۲۲	اهمیت اقتصادی خلیج فارس.....
۲۲	الف) نفت.....
۲۷	ب) سایر منابع.....
۲۸	ج) اهمیت تجارتي.....

فصل دوم: نظری به نفوذ کشورهای بزرگ اروپا در خلیج فارس

۳۴	پرتغال.....
۳۷	هلند.....
۴۱	فرانسه.....
۴۱	آلمان.....
۴۲	انگلستان.....

فصل سوم: خروج انگلستان از خلیج فارس و آثار آن

۵۴	الف) نفت.....
۵۴	ب) تعادل پرداختها.....
۵۵	۱- علل اتخاذ تصمیم بر خروج از خلیج فارس.....
۶۰	۲- آثار خروج.....
۶۵	تشکیل امارات متحده عربی.....

۷۱..... خطراتی که ثبات خلیج فارس را تهدید می‌کند

فصل چهارم: شوروی (سابق) و خلیج فارس

۷۸..... منافع شوروی در خلیج فارس

۸۳..... سیاست شوروی در خلیج فارس

فصل پنجم: آمریکا و خلیج فارس

۹۲..... منافع آمریکا در خلیج فارس

۹۵..... سیاست آمریکا در خلیج فارس

۹۷..... منافع آمریکا در خلیج فارس

فصل ششم: خلیج فارس و ...

۱۰۲..... خلیج فارس و چین، ژاپن، ایتالیا، فرانسه، آلمان غربی

۱۱۱..... فصل هفتم: نتیجه‌گیری

فصل هشتم: پیوست‌ها

۱۱۸..... پیوست یک: قرارداد دوستی و همکاری بین ایران و جماهیر شوروی

۱۲۲..... پیوست دو: اظهارات سیسکو درباره خلیج فارس

فهرست منابع

۱۳۲..... منابع فارسی

۱۳۵..... منابع خارجی

خلیج فارس، شیار هلالی شکلی است که بیش از یک چهارم ذخایر فسیلی جهان را در خود جای داده و با سواحل سرشار از نفت و گاز، توسط تنگه مهم و راهبردی هرمز به دریای عمان و از طریق آن به دریاهای آزاد مرتبط است. طول آن نزدیک به ۹۰۰ کیلومتر و پهنایی نزدیک به ۲۴۰ کیلومتر دارد. جزایر مهم آن در آب‌های جمهوری اسلامی ایران خارک، ابوموسی، تنب بزرگ، تنب کوچک، کیش، قشم، لاوان و غیره است که تمامی آن‌ها متعلق به ایران است. خلیج فارس مسدود شده و نفت کشورهای چون ایران، عراق، کویت، عربستان و امارات متحده عربی است. به همین دلیل، منطقه‌ای مهم و راهبردی به شمار می‌آید. به بندرهای مهم ایران در حاشیه شمالی خلیج فارس نیز می‌توان به بنادر شهید رجایی و شهید باهنر، بندر عباس، بندر لنگه، بند بوشهر، بنادر امام خمینی و خرمشهر در خوزستان و بندر قش و کیش و غیره اشاره کرد.

قدمت خلیج فارس با مسیر نام چنان دیرینه است که عده‌ای معتقدند: «خلیج فارس گهواره تمدن عالم با خاستگاه نوع بشر است.» دریانوردی در خلیج فارس نیز پیشینه بسیار طولانی دارد. نخستین مدارک قطعی در این زمینه به سده چهارم پیش از میلاد مربوط است. ساکنان باستانی این منطقه، نخستین انسان‌هایی بودند که کشتی را اختراع کردند. دریانوردی را آموختند و شرق و غرب عالم را به یکدیگر پیوند دادند. دریانوردان ایرانیان در خلیج فارس، قریب پانصد سال پیش از میلاد مسیح و در دوران سلطنت داریوش اول آغاز شد. داریوش بزرگ، نخستین ناوگان دریایی جهان را به وجود آورد. کشتی‌های او طول رودخانه سند را تا سواحل اقیانوس هند و دریای عمان در خلیج فارس پیمودند و سپس شبه جزیره عربستان را دور زده و تا انتهای دریای مدیترانه رفتند. او برای نخستین بار در محل کنونی کانال سوئز فرمان کندن ترعه‌ای را داد و کشتی‌هایش از طریق همین ترعه به دریای مدیترانه راه یافتند. در کتیبه‌ای که در محل این کانال به دست آمده نوشته شده است: «من پارسی هستم. از پارس مصر را گشودم. من فرمان کندن این ترعه را داده‌ام از رودی که از مصر روان

است به دریایی که از پارس آید؛ پس این جوی کنده شد چنان که فرمان داده‌ام و ناوها آیند از مصر از این آبراه به پارس چنان که خواست من بود». داریوش در این کتیبه از خلیج فارس به نام «دریایی که از پارس می‌آید» نام برده است و این یکی از نخستین مدارک تاریخی است که درباره خلیج فارس موجود است.

با یک نگاه کلی می‌توان گفت که پس از بسته شدن راه بازرگانی میان خاور و باختر در دوره عثمانی، پرتغالی‌ها متوجه اهمیت خلیج فارس شدند، به‌طوری که سران سده شانزدهم میلادی، خلیج فارس را در تصرف خود داشتند؛ اما پس از آن انگلستان تلاش است کشورهای رقیب را خارج کند و در آغاز قرن نوزدهم بر آن تسلط پیدا کرد. با این حال، در سال‌های بعد نیز کشورهای حاشیه جنوبی آن به تدریج مستقل شدند و انگلستان نیز پایگاه‌های خود را از دست داد اما خلیج فارس همچنان شاهد حضور قدرت‌های جهانی برای تسلط به آب‌های راهبردی خود بوده است.

کتاب حاضر در هفت فصل و دو پیوست به چگونگی حضور کشورهای چون پرتغال، هلند، فرانسه، آلمان، انگلستان، ژاپن، ایتالیا، فرانسه، آلمان، آمریکا و شوروی سابق در خلیج فارس پرداخته که حاصل تحقیق مرحوم طه مهدی امامی فرد نائینی در این زمینه است.

مطالعه آن به همه علاقه‌مندان به این مبحث مهم توصیه می‌شود.

محرره: ا. ا. ربیور

نشر نابنگا - بهار ۱۳۹۸